

Əkinçilik və maldarlıq forma-laşmamışdan əvvəl dünyanın quru ərazisində meşələrin payı 56 faiz təşkil edirdi. Hazırda bu göstərici 30 faizdən aşağı düşüb, yəni 2 dəfəyə yaxın azalıb. Hazırda dünya üzrə meşə örtüyünün sahəsi 4 milyard hektardır. Bunun 809 milyon hektarı Rusyanın, 478 milyon hektarı Braziliyanın, 310 milyon hektarı Kanadanın və 303 milyon hektarı ABŞ-in payına düşür. Son 200 ildə dünya üzrə meşə ərazilərinin sahəsi 2 dəfədən çox azalıb. Son illərdə dünyanın ən böyük meşə sahələrdə (Amazon, Sibir, Avstraliya, Kaliforniya və s.) baş verən yanğınlarda çox nəhəng meşəliklər məhv oldu. Həmçinin, Yunanistan, Türkiye, Meksika kimi ölkələrdə böyük meşə sahələri yandı. Getdikcə planetimizdə yaşıllıq sahələrinin payı azalır ki, bu da çox ciddi ekoloji böhranlara gətirib çıxarıbilər.

XVIII-XIX əsrlərdə indiki Azərbaycan ərazisinin 35%-i meşə ilə örtülü olub. Hazırda bu göstərici 11 faiz təşkil edir ki, bu da dünyada aşağı göstəricilərdən sayılır. Bu rəqəm Rusiyada 44%, Latviyada 41%, Gürcüstan da 39% təşkil edir.

Son 30 ildə ölkəmizin meşə təsərrüfatı xeyli itki verib. Belə ki, 90-ci illərin əvvəllərində başlayaraq uzun müddət regionlarda təbii qazla təminat olmadıqdan meşələrin, yaşıllıqların qırılması baş verirdi. Bundan başqa, Ermənistan tərəfindən işğal olunan Qarabağ zonasında meşələrin çoxu qırılıb satılırdı.

Qeyd etmək lazımdır ki, son 30 il ərzində əhali və ağaç emalı müəssisələri tərəfindən meşə ehtiyatlarına təzyiqin arması müşahidə olunur. Respublikanın mərkəzində siper rolu oynayan Kürkirağı Tuqay meşələrinin 80%-i məhv olub; dağ və dağətəyi meşələr sistemiz qırılıb sıradan çıxır. Təbii bərpa edilmə imkanları ciddi surətdə məhdudlaşır (qanunsuz olaraq mal-qara otarılması, normadan artıq antropogen təsir) və nəticədə Azərbaycanın əvəzedilməz yaşıllıq örtüyünün gələcəyi itirilme təhlükəsi qarşısında qalır.

Bir neçə il əvvəl Ekoloq Jurnalistlər Birliyi Beynəlxalq Vəhişi Təbiəti Mühafizə Fonduñun dəstəyi ilə bir layihə keçirirdi. Bu sənərlərin müəllifi də həmin layihədə iştirak edirdi. Meşələrdə, qoruqlarda monitoring aparlıq, bəzi problemləri qeyd etdi. Məsələn, meşələrdə arabə və maşınlarla odun daşıyanlara rast gəldik, onların çoxu qurumus deyil, sağlam ağaclar id. Bəziləri hansısa arayış göstərərək bunu məktəblər və bağçalar üçün apardıqlarını bəhənə edirdilər, halbuki çoxu satış məqsədilə kəsiliş.

Azərbaycan onşuz da ərazisine görə meşə sahəsinin ən az olduğu ölkələrdəndir. Bunun qarşısı alınmasa, tezliklə olan-qalan meşələr də yoxa çıxacaq.

Qeyd etməliyik ki, son 10-15 ildə həm Ekolojiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi, həm də Heydər Əliyev Fondu tərəfindən kütłəvi aşac ekme kampaniyaları həyata keçirilib, müxtəlif ərazilərdə milyonlarla yeni tinglər əkililər. Lakin bu işi davam etdirməyə ehtiyac var. Həm də təkçə dövlət səviyyəsində yox, fərdi və ictimai səviyyədə belə işlər görülməlidir.

Şəhər mühitinin rahatlığının yüksəldilməsində və çırklənməsi səviyyəsinin aşağı salınmasında yaşıllıqın böyük rolü var. Belə ki, şəhərdə (və ya hər hansı yaşayış məntəqəsində) yaşıllıqların salınması, ağacların əkiləməsi, bağların, parkların yaradılması həm havanın təmizlənməsinə, həm ərazinin abadlaşdırılmasına, həm də insanların istirahəti üçün gözəl məkanların çıxmasına müsbət təsir göstərir.

Çox təəssüflər olsun ki, son vaxtlar bu yaşıllıqların, xüsusilə de, ağacların əkiləməsi, məhv edilməsi faktları ilə tez-tez qarşılaşır. Bu sahədə mövcud olan problemlərin həlli, insanların ekoloji maarifləndirilməsi çox vacibdir.

Son 10-15 ildə ölkənin inkişafı göz qabağındadır. Şəhərlərimiz abadlaşır və müa-

Yaşıl Azərbaycana keçməliyik: hansı problemlər var, nə etmək olar?

Son 30 ildə ölkə meşələrinin sahəsi kəskin azalıb, paytaxtda isə əhalinin sayı 2 dəfə artsa da, yaşıllıq sahəsi 2 dəfə azalıb

sirləşir. Gözəl park və xiyabanlar, geniş prospektlər, möhtəşəm və modern binalar salınır. Amma eyni zamanda, iri şəhərlərdə əhalinin sixliyi, çoxlu sayıda avtomobilərin havaya buraxdığı zərərlər maddələr, yaşıllıqların bəzi yerlərdə məhv ediləsi, ağacların vaxtında suvarılmaması, habelə bilərkən kəsilməsi və məhv edilməsi faktlarını da görməmək mümkün deyil.

Əlbəttə, son illərdə Bakıda xeyli abadlıq işləri görülüb, yaşıllıqlar, parklar salınır. Lakin hələ de yaşıllıq səviyyəsi arzulanan həddə deyil. Sovet dövründə- 80-ci illərdə Bakıda yaşıllığın ümumi həcmi 15-16 min hektar təşkil edib, hazırda isə texmini hesablamalarla görə bu rəqəm 7-8 min hektar təşkil edir. Bu müddətdə paytaxtda əhalinin sayı 2 dəfə artıb, yaşıllıq sahəsi 2 dəfə azalıb, demək problem 4 dəfə kəskinləşib.

Əraizisi 214 min hektar olan Bakıda yaşıllıq sahəsi 1000 hektara yəni, 0,5 faizə belə çatır, dünya şəhərləri ilə müqayisə etsək, bu göstərici Moskvada 49 faiz, İstanbulda 2,2%, Tokioda 7,5%, Parisdə 9,5%, Berlinde 14,4%, Nyu-Yorkda 27%, Londonda 33%, Vyanada 45%, Osloda 68% təşkil edir. Göründüyü kimi, Bakı şəhərə vəziyyətindədir.

Buna görə də, paytaxtda və ətrafında böyük yaşıllıq kampaniyaları keçirilməlidir, bütün mümkün yerlərdə ağaclar əkilməlidir. Ekolojiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi və Heydər Əliyev Fonduñundan başqa bu işi görən yoxdur. Bu işi ictimai təşkilatlar da məraq göstərməlidirlər. Ekoloji qeyri-hökumət təşkilatları fondlardan aldıqları qrantların müqabilində faydasız salon tədbirləri keçirməkdənə, praktiki faydalı işlə məşğul olmalı, ağaçəkmə kampaniyaları təşkil etməlidir. Ekolojiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi belə təşəbbüsleri dəstəkləyir və belə müraciətlər olduqda tinglərlə təmin etməyə söz verib. Lakin bildiyime görə, müraciətlər çox azdır.

Bakıda əsas ekoloji böhran yaşıllıqların və ağacların məhv olması ilə bağlıdır. Burada əsas problemlərdən biri də odur ki, keçmiş Azərsu Bakıda bina həyətlərində, məhlələrdə olan su kranlarının çoxunu ləğv edib. Nəticədə artıq minlər ağaç quruyub, məhv olub. Bunun qarşısı alınmasa, yaxın müddədə paytaxtimizin ağacsız şəhərə çevriləcəyinə şübhə yoxdur.

Mövcud ağacların saxlanması sahəsində vəziyyət daha çətindir. Bəziləri külək aşırı, bəziləri de müxtəlif səbəblərdən quruyur. Ağaç əkməklə iş bitmir, bundan sonra onlara qulluq edilməyəndə, vaxtında suvarılmaşında çoxu əmələ gelmir, çünki Bakıda torpağın keyfyyəti də zəifdir, çox az növdə ağaç bu torpaqda, bu iqlimdə yetişə bilir. Ona görə də, hansı tinglərin ekilməsinə xüsusi diqqət verilməlidir, daha çox oksigen verən həmişəyəl, dözümlü ağaclar əkilməlidir.

Yeni binaların, yaşayış komplekslərinin, evlərin, obyektlərin tikintisi zamanı onların tutduğu sahəyə müvafiq olaraq yaşıllıq sahəsi şərt kimi qoyulmalıdır. Sakinlər isə binaların həyətlərində boş yerlərdə ağaç əkilməsinə təşbbüs göstərməlidirlər. Yəni, bu işdə həm dövlət, həm cəmiyyət fəal olmalıdır.

Bir çox hallarda aparılan tikinti işləri zamanı yaşıllıqlar məhv edilir. Gecəyə ağacları kəsib aparırlar. Kəsmək mümkün olmadıqda isə, dibine turşu və ya digər kimyəvi maddələr təkərək qurudurlar. Artıq ham bilir ki, bir ərazi hasara alınıbsa, orada mütləq bütün ağacları gecə ikən kəsəcəklər. Bəzi hallarda bu faktlar mediaya, sosial şəbəkələrə çıxanda problemin qarşısı alınır, cərimələr edilir. Lakin heç de bütün hallarda məsələ ictimai ləşdirilmir. Çünkü vətəndaşlarımızın bir çoxunda ictimai məsuliyyət yoxdur. Düşünürək ki, "mənə nə, kim kəsir kəssin".

Bunun qarşısının alınması üçün çox ciddi cərimələr və adekvat cəzalar tətbiq olunmalıdır. 3-5 min manat cərimə ilə problem

həll olunmaz. O ərazidə obyekti tikən şəxs oranı ilə 100 min qazanc götürəcəksə, onun üçün bu 3-5 min manatı ödəmək problem deyil. Yaxşı oları ki, cərimələr 10 dəfə artırılsın, kütłəvi ağaçkesme zamanı isə əmlakı müsadirə olunmaqla həbs cəzası verilsin. Əger ETSN gec xəber tutubsa və ağaclar artıq kəsilibse, şirkəti cərimə edib, orada bina tikməsinə qadağə qoyulmalıdır. Cərimədən sonra həmin ərazidə bu şirkətin yaşıllıq salması və 5 il müddətində ona qulluq etməli olduğunu haqda qərar çıxarılmalıdır. Bu başqalarına da dərs olar. Yalnız bu yolla bu "yaşıl terror"un qarşısını almaq mümkün olar. Sakinlər isə ayıq və məsuliyyətli olmalı, belə faktlərə rast gələn kimi, dərhal sosial şəbəkələrdə, mətbuatda yaymalıdır. Yalnız bu yolla "yaşıl soyqırımı"n qarşısını almaq olar.

Paytaxtimizdə və onun ətrafında boz, çilpaq ərazilər çoxdur. Məsələn paytaxtimizn cənub girişini Yeni Salyan şəhəsinin ətrafi (Bibiheybət məscidindən Su İdmanı sarayınaq olan hissə) bərəbad haldadır. Boz səhərə ərazisi, neft buruqları və köhnə xarabatikilər. Paytaxta daxil olan adam üçün Bakı haqda ilk təəssüfat çox pis başlayır. Burada böyük yaşıllıq sahəsi, park salmaq üçün imkan var. Təəssüf ki, bununla heç kim maraqlanır. Bu ərazi ARDNŞ-in balansındadır, lakin şirkət uzun illərdir bu hissəni abadlaşdırmaq, yaşıllasdırmaq istəmir. Ərazidəki neft buruqlarının da çoxu istifadə olunmur. Diger ərazilərdə də belə yerlər var- məsələn Keşlə, Dərnəqül, Böyükşor, Binəqədi və s. Bu ərazilərdə yaşıllıqlar, parklar salınmalıdır.

Ümumiyyətə, yaşıllıqların salınması, meşələrin bərpası üçün xüsusi Dövlət Programı qəbul olunmasına ehtiyac var. Qlobal ekoloji böhranların gözənləndiyi bir vaxtda ölkəmizi təbii məkana çevirmək əsas vəzifələrimizdən biri olmalıdır.

Elçin Bayramlı